

Brauch Magda

„Drága Attila”

„A semmi ágán ül szívem,
kis teste hangtalan vacog,
köréje gyűlnek szelíden
s nézik, nézik a csillagok.”
(*József Attila: Reménytelenül*)

Lehet-e tömörebben megfogalmazni egy életérzést, melyet József Attila utolsó, *Nagyon fáj* című és 75 éve, 1936-ban megjelent verseskönyvének címadó versében írt, s melynek alapja maga a tömény, a kegyetlen valóság?

Van-e, volt-e, lesz-e magyar — vagy nem magyar — költő, aki ezt pontosabban ki tudná fejezni?

Volt is, van is (reméljük, lesz is), aki — ha nem is pontosabban, mert az lehetetlen, de hasonló tömörséggel és művészi fokon megfogalmazza, közvetíti érzelmeit.

Petőfi, Ady, József Attila. Hiába kényeztetett el bennünket, magyar ajkú verskedvelőket tehetséges, sőt, zseniális költők egész hada, mégis ők hárman a legtöbbet emlegetettek, a legismertebbek, a legnagyobbak. Így szokás jellemezni őket.

Helyes-e, igazságos-e ez a rangsorolás?

Azt hiszem, nem mindenki ért egyet vele. Hiszen van, aki Arany Jánost Petőfi elé helyezi, dacolva így az egész világon kialakult közvéleménnyel. Adyt a maga korában nem értették meg, és utána sem szerette minden verskedvelő, Kosztolányit, Babitsot helyezve elébe.

Én sem tudok választani.

Középiskolai tanár koromban — állítólag — egyforma lelkesedéssel tanítottam minden nagy magyar költőt. Egyszer diákjaim elárulták: fogadásokat kötöttek, hogy ki a kedvenc költőm. És nem tudták eldönteni. Én sem.

Petőfivel együtt lélegzem, Arany balladáit csodának tartom, amikhez semmi sem mérhető, Adyt a modern magyar líra megalapítójának, az impresszionisták a „szívem csücskei”, akárcsak Radnóti, akinek eclogái, de főleg „sírontúli” üzenetei egyedülállók a világirodalomban is. És József Attila. Költő-óriásnak, zseninek tartom, és nagyon fáj, hogy egyéni sorsa olyan kegyetlen volt hozzá.

---

105 évvel ezelőtt látta meg a napvilágot Budapest egyik legnyomorúságosabb proletárnegyedében. Nővére, Jolán így jellemzi lakásukat:

„Háromemeletes, piszkos, nagy házban laktunk a Gát utcában. A ház minden lakása szobakonyhás volt, s valamennyi zsúfolva volt emberekkel. Máig sem tudom, hogy találhatott annyi ember ezekben a szűk lakásokban helyet, ahol éjszaka kinyújtózva elterüljön.”

A családja, a szomszédai, a szűkebb és bővebb környezete sem sejtette, hogy e nyomorúságos környezetben világra jött csecsemő születésnapja — április 11-e — egykor a magyar költészet napja lesz. Maga a költő — tehetségének tudatában, érett fejjel — sem remélhetett ilyen utóéletet, hiszen napjai, évei nélkülözések, meg nem értések, szenvedések szüntelen sorozatai voltak. Mint az mifelénk szokás, az életében meg nem értett, meg nem becsült, nem értékelt zseni jóval halála után részesült a megérdemelt elismerésben. Pedig Ő valóban nagy volt, a maga korában a legnagyobb: összegezõ és újító, lázadó és bölcselkedõ, szemlélõdõ és gondolkodó, proletár és értelmiségi, politikus és magánember, reménykedõ és csalódott. (Sajnos, főleg csalódott). Mindezt a legmagasabb művészi fokon tolmácsolja a legváltozatosabb formákban. Mert Ő mindent tudott, amit a költészetrõl tudni kell. Életművében megtalálhatók a magyar líra hagyományai — kezdetben főleg Ady és Juhász Gyula voltak a példaképei —, majd az ettõl való eltérés, az újítás. Átmegy az avantgárd iskoláján, hogy utolsó éveiben tárgyias, gondolati lírája váljék uralkodóvá nagylélegzetű, elsősorban antifasiszta verseiben.

A „szellem és a szerelem” hirdetője volt, ebben látja az új, magasabb rendű, emberibb életformát: „Ehess, ihass, ölelhess, alhass! A mindenséggel mérd magad!” — írja az *Ars poeticában*, de ezt a teljesebb életformát a maga számára sohasem sikerült megvalósítania. „Szerelmes természetű” — ahogy mondani szokás —, de sohasem talál igazi társára, pedig miután barátai, harcostársai (akiket annak hitt) is cserbenhagyják, tehetségét sem ismerik el, a szerelemben keresi „a legutolsó menedéket”. *Nagyon fáj* című költeménye valóságos segélykiáltás, amiről tudja, hogy hiába hangzik el:

„Elevenek,
minden, mi kintól megremeg,
égjen, hol laktok, kert, vadon, táj —

s ágya körül,
üszkösen, ha elszenderül,
vakogjatok velem: Nagyon fáj.

Hallja, míg él.
Azt tagadta meg, amit ér,
Elvonta pusztá kénye végett

kívül-belől
menekülő élő elől
a legutolsó menedéket.”

Mivel segélykiáltásait nem hallják meg, a halál gondolatával barátkozik, nem először, hiszen élete folyamán több ízben „kísérletezett” már vele. Miután utolsó nagy szerelmében, Flórában is csalódnia kell, egyértelmű, félremagyarázhatatlan verssorokban szűri le élete tanulságait:

„Magadat mindig kitakartad,
sebedet mindig elvakartad,
híres vagy, hogyha ezt akartad.
S hány hét a világ? Te bolond.

Szerettél? Magához ki fűzött?
Bujdokoltál? Vajjon ki űzött?
Győzd, ami volt, ha ugyan győződ,
se késed nincs, se kenyered.

Be vagy a Hét Toronyba zárva,
örülj, ha jut tüzelőfára,
örülj, itt van egy puha párna,
hajtsd le szépen a fejedet.”

(Karóval jöttél...)

Ennyi jutott a 20. század — talán legnagyobb — magyar költő-óriásának. Vagy ennyi se. Amikor „tűzhelyet, családot már végképp másoknak remél”, levonja a következtetést: „Éltem — és ebbe más is belehalt már” (*Kész a leltár*).

Nem érte meg, hogy tehetségét elismerjék, hogy érettségi tétellé váljék, hogy születésnapján a magyar költészetet ünnepeljék. De azt sem érte meg, hogy — mint az utóbbi években — lírájának körülményeit pedig egyes, magukat irodalmárnak nevező kutatók, furcsa módon, megkérdőjelezzék. Az igazi irodalomkutató elsősorban a költőnek hisz, utolsó verseiből tájékozódik (és, persze, az egykori tényekből).

Számunkra — akik igazán szeretjük — Radnóti kifejezésével élve — mindig a „drága Attila” marad.

Nagy Pál

„Az anyanyelv a legmélyebb sorsközösség”

Persze, hogy lehetne (s kellene is) olykor szót ejteni nyilvánosság előtt a félelmetesen szaporodó-terebélyesedő divatjelenségekről. A töksimára borotvált öreg és fiatal fejekről, a permanens borotvátatlansággal hivatkozó arcokról, melyeket a képernyőn vagy a vásárhelyi Poklos-patak partján egyaránt megbámulhatunk.

De nem ezek a (remélhetőleg) mulékony külsőségek készítenek most megszólalásra. Hanem némely, a mindennapi nyelvhasználatban észlelhető, bizonyos fajta szellemi csököttségre és restségre utaló tünetek. Melyek nem csupán a füleket bántják, nem csupán a jó ízlés hiányáról tanúskodnak, hanem mintha édes anyanyelvünk pompás színárnyalatainak kiszorítását, megsemmisítését, szavaink eredeti jellegének szétzilálását céloznák nyegle nagyvonalúsággal.

Folyik a magyar nyelv rongálása, szegényítése, megcsúfolása — rádióban, televízióban, írott sajtóban egyaránt. És, jórészt ezek hatására, a köznapi beszédben is. Minden szinten.

Itt van mindjárt egy mostanság oly sűrűn hallható, gyakran olvasható divatszó: az „igazi”. Sőt: az „igazándi”. A riporter kérdésére válaszolva egy idegenforgalmi főember ezt mondja a budapesti Kossuth rádióban: „Igazán tizennyolc országban van irodánk...” Kérdem tőle, kellő tisztelettel: miért „igazán”? Mert „nem igazán” esetleg csak három vagy négy ilyen irodát lehetne említeni? Nincs ennél fölöslegesebb töltelékszó a magyar nyelvben. Semmi szükség rá — ilyen összefüggésben. De jelen van úton-útfélen. A vesztés csapat kapuvédője „igazándiból” nem is tudja, hogyan kapta a harmadik gólt. A helyettes államtitkár „igaziból” nem kíván nyilatkozni egy kényes ügyről.

Friss keletű divatszó romániai magyar sajtónkban (másutt is) a „multikulturális”. Minthogy a miniszter úr Kolozsvárt csakis „multikulturális” egyetemet tud elképzelni, önálló magyar Bolyait semmiképpen, hát fennforog a fogalom olyan körökben is, ahol pedig rég helyénvaló volna felismerni, hogy ez a szó minálunkfelé voltaképpen a román „unikulturális” oktatást szorgalmazó praktikák elegáns fedőszava.
